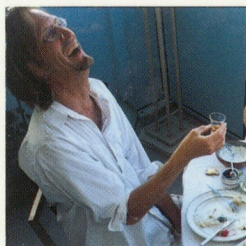
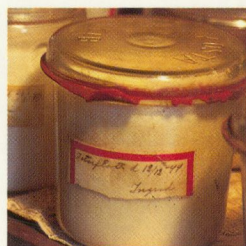
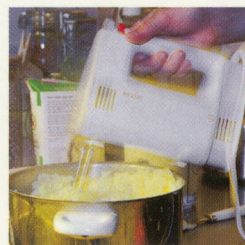
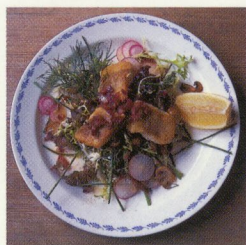
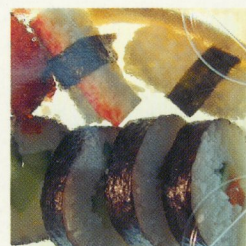
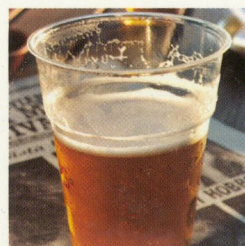
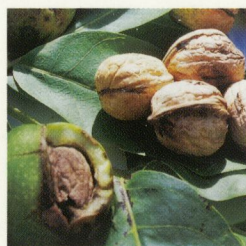
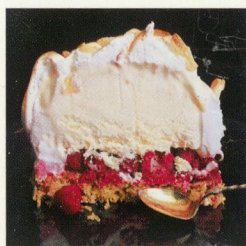
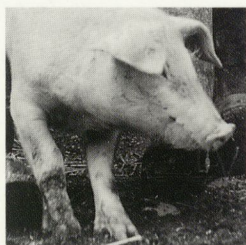

GOTT OM MAT

Nordiska museet

Gott om mat

FATABUREN 2001

Gott om mat

Nordiska museets och Skansens årsbok 2001

Fataburen 2001
Nordiska museets Förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordm.se

© Nordiska museet och respektive författare
Redaktör Christina Westergren
Bildredaktör Birgit Brånvall
Omslag och grafisk form Göran Eklund
Omslagsbilder detaljer av bilder i boken

Tryckt hos Fälth & Hässler, Värnamo 2001
ISSN 0348 971 X
ISBN 91 7108 477 0

Karin Björling Olausson är
chefskonservator vid Nordiska
museet.

Konserverad gröt

Hur bevaras mat i museisamlingar?

Karin Björling Olausson

Ämnet mat är lustfyllt och det kan kanske uppfattas som en mindre attraktiv uppgift att skriva om matens ringa hållbarhet. I en museisamling är detta dock en av de primära frågorna. Vad vill vi och vad kan vi bevara av den upplevelse som mat innebär? Smak, lukt och konsistens låter sig knappast bevaras, även om man sparar maten. Färg och form är kanske inte lika omöjliga, men hur bevaras de bäst? Kan en maträtt i original säga eftervärlden något som recept, bilder och beskrivningar inte förmedlar?

Nordiska museets samlingar innehåller inte någon konserve-rad gröt och inte heller några andra matkonserver, men det finns museiföremål som faktiskt innehåller mat, främst bland de föremål som är knutna till ämnet folktro. Här finner man allt från smällkarameller till nödbröd.

Konstnären Nils Månsson Mandelgren var på många sätt förutseende när han under missväxten år 1868 samlade in nödbröd i Härjedalen. Frågan är dock om Mandelgren samtidigt var medveten om svårigheten att bevara dessa prover på surrogatföda från det stora hungeråret. Vad vi nu med visshet vet är att dessa föremål utsatts för olika typer av nedbrytning ända sedan insamlingstillfället.

Vid en stickprovsmässig genomgång av nödbröd i ett av museets magasin fann jag att alla i större eller mindre utsträckning var perforerade av hål efter skadedjur. Nödbröden består av mjöl och en inblandning av malen bark för att dryga ut de knappa till-

Vad kan den konstgjorda väfflan förmedla? Foto Birgit Brånvall, Nordiska museet

gångarna i tider av missväxt. En del av dem är tjocka och hårda vilket innebär att de spricker, andra åter är porösa och pulvrise-ras lätt. Trots att det rör sig om nödbröd är somliga av dem vack-ert utformade med ett mönster pressat i gorånsjärn. Gemensamt för dem alla är att de har mer eller mindre tydliga ätmärken som åstadkommit av högst ovälkomna gäster i museimagasinen. En kataloguppgift från år 1952 rörande ett halvsekel gammalt för-värv talar sitt tydliga språk: »Förstört av mask.« Fenomenet är alltså inte nytt. Däremot har man inte förrän i nutid blivit fullt varse bevarandeproblematiken.

Min rundvandring i magasinet fortsätter och längst inne i en djup låda hittar jag ett paket knäckebröd från Öland. Är detta verkligen ett nödbröd? Denna vara från folkhemmets tid hör egentligen hemma i kategorin förpackningar. Idag skulle ett dylikt föremål ha tömts på sitt innehåll, som hade bedömts som icke hållbart och betraktats som skadligt för material i omgiv-ningen. Att så inte har skett beror förmodligen på att man inte ville ta risken att förstöra originalpappersförpackningen när för-värvet gjordes.

Jag upptäcker att en försvarlig bit av förpackningens ena kant är borta. Tydliga spår finns som visar att ett skadedjur varit fram-me. Detta är en tankeställare för framtiden. Vi måste ställa oss frågan om insamlat material av denna art skall och kan bevaras. Diskussionen är naturligtvis lika angelägen redan vid själva in-samlingstillfället.

I en annan låda ligger julkarameller inslagna i kulört papper, krusade upptill samt försedda med olika bokmärken. Det finns sällan uppgifter om innehåll. I tre av dessa karameller har åter någon »provsmakat« på det söta kex som finns inuti! Med facit i hand skulle det onekligen varit bättre om man valt att inlemma dessa föremål i samlingen utan ätbart innehåll. Detta låter sig lätt göra om man istället fogar ett recept till katalogkortets informa-tion likt de noteringar om framställningen av barkbröd som före-kommer i folktrosamlingen.

Nödbrod af Näckros rötter
med rågmjöl genom jäsnings
beredt brod.

Nödbrod bestående af från
bäska befriad Islands-mossa
omaldt – kokt med vatten half-
timmas tid – till en tjock gröt
under omrörning deri inmägt
högst 1/4 å 1/2 del rågmjöl,
med litet salt och kummin, och
utan jäsnings beredt till brod.

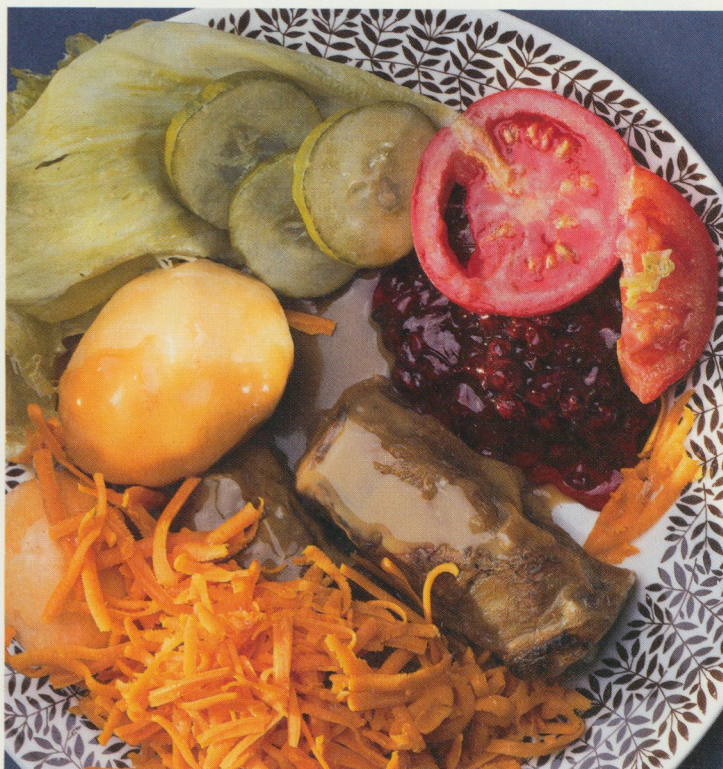
Nödbrod bestående af:
Rönnbär sönderbultade med
trädklubba i trälåda till en gröt
och Rågmjöl ungefär 1/4 del,
utan jäsnings bakadt och gräd-
dadt till brod.

Nödbrod från 1868. Foto Mats
Landin, Nordiska museet

Längre ner i hyllraden finner jag delar av museets stora samling av brödm modeller. Katalogen talar visserligen om »vetebröd«, men i verkligheten rör det sig om naturtrogna avgjutningar i målad gips. Detta är ett utomordentligt sätt om man vill bevara och visa form och utseende på bröden. Det kan vara allt ifrån enkla släta bullar till fantastiska dekorerade och intrikata julbröd, exempelvis i form av julträd.

Idag görs naturtrogna modeller av mat i olika former främst för utställningar. När det gäller riktig mat i museisamlingar kan man aldrig bortse från den faktiska begränsning som alltid hör sam-

man med ett förgängligt material där nedbrytningsprocessen riskerar att hota andra delar av museets samlingar. Är det till exempel rimligt att med alla medel söka konservera innehållet i en potatissalladsförpackning i syfte att dokumentera något som kan beskrivas på en etikett eller genom ett fotografi? Man måste fråga sig när mat upphör att vara dokument för att i stället övergå till att bli ett stycke rekvisita. Och matens smak kan som sagt inte bevaras för evigt ens i våra kylskåp och frysar, långt mindre i museimagasinen. Vi får låta vårt minne och vår fantasi hjälpa oss att återkalla smakerna under en måltid eller de dofter som kunde förnimmas i ett kök.

Förpackning med rester av potatissallad, som inte kan ingå i museets samlingar. Idag är medvetandet om bevarande-problematiken stort. Men kommer någon att sakna föremålet om hundra år eller är fotografiet tillräckligt? Foto Mats Landin, Nordiska museet

Naturtrogna kåldolmar av silikon, exempel på rekvisita i dagens utställningar. Foto Birgit Brånvall, Nordiska museet